

Lepe hruške ali uporabna jabolka

Pretty Pears or Useful Apples

Mag. Katarina Kesič Dimić

Izvleček

Disleksija kljub navidezni širši prepoznavnosti še vedno ostaja ne-prepoznavna v svojem najglobljem smislu. To je v zadovoljevanju potreb učencev z disleksijo, prepoznavanju njihovih interesov in stiskah odraslih, kako bi jim čtivo približali. Pričujoči članek ponuja nekaj smernic za delo z njimi, predvsem pa odziv v možnosti globljega razmišljanja in sprejemanja različnosti zornih kotov.

Ključne besede

disleksija, knjige, primerne za učence z disleksijo, odnos knjižničarja do učencev

UDK 376

616.89-008.434.5

Abstract

Despite its apparent wider recognisability, dyslexia remains unrecognisable in its deepest sense. That is, in satisfying the needs of pupils with dyslexia, in recognising their interests and the distress experienced by adults when trying to get them to understand the reading material. The article provides a few guidelines for working with dyslectic pupils, and, above all, a starting point for a deeper contemplation and acceptance of diverse viewpoints.

Keywords

dyslexia, books suitable for pupils with dyslexia, librarian's attitude towards pupils

Če grem na dopust lahko brez marsičesa, pa nikoli nikamor prav zagotovo ne odpotujem brez knjige, dveh, treh ali kar cele gajbice pisanih vsebin. Količina potujočih knjig sovpada s časom in vrsto dopusta (potovanje ali dopustnikovanje) ter z načinom prevoza. Letalski kovčki imajo vedno omejeno težo, medtem ko naš prostoren družinski avto nikoli ne tarna, ko vanj že kar na začetku, zatlačim celo gajbico intelektualne in presvetljene vsebine. Po pravici se mi zdi, da če grem od doma brez knjige, mi nekaj manjka. Če se odpravim z eno samo, me stalno preganjata dve bojazni: prva,

da bom knjigo prehitro prebrala in ostala brez čtiva; druga, da mi knjiga ne bo zanimiva in bom na istem kot pri prvi točki.

K branju knjig, ki mi ne ustrezajo, se že nekaj časa ne silim več. Do sklenitve te modrosti sem seveda porabila kar nekaj let, a glede na dogajanje na založniških poplavljenih trgih prav z lahkoto odložim marsikatero knjigo, pa čeprav je oblajana v vseh medijih in tudi na njenih platnicah ne manjka slivospevov o njeni odličnosti.

Kot odrasla državljanka imam seveda pri odločanju kar veliko izbiri, kar pa bi teže rekli

Branje je večšina, na kateri temelji večina ocenjenega znanja v naših šolah.

Otrok nima nikakršne izbire, saj sistem sam pred njega postavlja veliko oviro. Ta ovira ni ogrožujoča samo za učence z disleksijo, temveč tudi za vse tiste, katerih stili učenja so bolj avditivni in motorični.

za šolajoče se otroke. Prva razlika je že v tem, da lahko zamenjam službo, če ugotovim, da mi ne ustreza področje dela ali ljudje, s katerimi delam. Otrok iz šole ne more izstopiti in devetletka je za marsikoga eden najbolj grenkih spominov v življenju.

Kot odrasla lahko izbiram, kaj bom delala za hobi. In eden mojih glavnih hobijev je branje. Eden mojih učencev v šoli tega nikakor ne more razumeti. Ko sem mu povedala za gajbo knjig, ki gre z mano na morje, je zgrožen komentiral: »Vsaj tam bi lahko imeli malo miru pred tem!« Pri branju sam namreč ne čuti nobene strasti in ga jemlje le kot resnično nujno zlo.

Branje je večšina, na kateri temelji večina ocenjenega znanja v naših šolah. Če se znanje preverja pisno, morajo učenci vprašanja najprej prebrati. Če se znanje preverja ustno, pa morajo znanje najprej pridobiti z branjem. Našemu šolskemu sistemu že dlje časa očitajo, da je pretirano faktografsko, in kot takega ga potrjuje večina praktikov v šolah. Učenci, ki so zaradi takšnih ali drugačnih razlogov pri branju manj uspešni, svojega, morda odličnega in naprednega znanja ne morejo pokazati praktično. Nekako še največ svobode dovoljujejo razne seminarske naloge, ki pa so spet logična posledica zbranega znanja, ki smo ga strnili in oblikovali z branjem.

Določene alternativne metode poučevanja in tudi ocenjevanja dopuščajo le zelo alternativni učitelji. O mnenju in odnosu do različnih alternativ na različnih strokovnih področjih v Sloveniji je na tem mestu škoda izgubljati besede.

Kot oseba, ki veliko pišem in ozaveščam o težavah pri branju, disleksiji in tudi o skotopičnem sindromu, sem tudi prejemnica mnogih pisem staršev in pedagogov, ki se težav lotevajo vsak po svoje in kolikor se le da v pomoč otroku. Na koncu se množice misli vseh strnejo v dejstvo, da je treba v naši osnovni šoli predelati tolikšno količino čtiva, da se pred očmi zamegli tudi povprečnemu odraslemu bralcu.

Tako seveda otrok nima nikakršne izbire, saj sistem sam pred njega postavlja veliko ovi-

ro. Ta ovira ni ogrožujoča samo za učence z disleksijo, temveč tudi za vse tiste, katerih stili učenja so bolj avditivni in motorični.

Ravno zaradi takšnih ovir radi razmišljamo o disleksiji kot motnji ali še raje bolezni in mnogi se jo trudijo ozdraviti, zmanjšati, pravilno naravnati možgane ... skratka, nezmožni so uvideti, da so to osebe, ki jih je mati narava z namenom ustvarila drugačne. Na vsak način jih želimo »normalizirati« in prilagoditi sebi in svojemu načinu delovanja, ne da bi preverili, kaj lahko oni, takšni kot so, temu svetu ponudijo in kako ga obogatijo. Slepí v teh načinih razmišljanja, pa še vedno v poplavi založniškega gradiva, ki kar ne more, da ne bi tekmovalo med seboj, le stežka najdemo slikanice, knjige, kaj šele učbenike, ki bi nekaterim med nami približali svet knjig, prepričljivo in zagotovo pa vsem olajšali branje in delo z njimi.

Ko sem začejala svojo pot specialne pedagoginje, sem se po otroštvu spet začejala vračati na otroški oddelek naše lokalne knjižnice, se srečevati s slikanicami kot pripomočkom in orodjem za pridobivanje besedišča, širjenje znanja in najbolj logično seveda, za trening začetnega branja ter razumevanje prebranega. Na začetku sem na otroški oddelek knjižnice vstopala z očmi deklice in tudi nabirala sebi všečne slikanice. Moje takratno merilo je bilo kakovostna, pomenljiva in ne preveč nasičena ilustracija ob seveda dobri zgodbi, ki bi pritegnila mlade bralce. Kako veliko sem se v družbi svojih učencev in kasneje tudi svojih dveh sinov naučila, vam bom skušala predstaviti v nadaljevanju.

Dokler je naš kandidat samo poslušalec, izbira slikanic temelji na čisto drugačnih kriterijih kot takrat, ko postane tudi bralec. Resnično premišljeno narejena slikanica seveda zadosti obema stopnjama.

Ko otrok samo s poslušanjem sledi našemu branju, mora biti ilustracij čim več in čim več raznolikih, ki zelo lepo sledijo poteku zgodbe. Medvedek levo na eni strani in medvedek desno na drugi še zdaleč nista dovolj, da bi otrok lahko sledil zgodbi. Medvedek naj očitno spreminja svoja opravila, okolje, prijatelje. Majhni otroci zaradi kratkotrajnejše pozornosti ne zmorejo poslušati dolgih besedil in zaradi

Otroci, ki postajajo bralci, potrebujejo črke v velikosti graha, razmik med vrsticami pa mora biti vsaj v velikosti črk (še bolje pa je, če je razmik še malce večji od črk).

Verjetno je odveč besedičenje o »superkulskih« knjigah, kjer je polno bleščic, oblačkov z iznakaženimi oblikami pisave, ki se vrtinčijo v vse možne spirale in vijuge.

konkretnih načinov razmišljanja potrebujejo slikovne opore v svojih domišljjskih predalčkih.

Otroci, ki postajajo bralci, potrebujejo črke v velikosti graha, razmik med vrsticami pa mora biti vsaj v velikosti črk (še bolje pa je, če je razmik še malce večji od črk). Velike črke same po sebi nič ne veljajo, če ni ustreznega razmika, saj delujejo, kot da so nalepljene ena na drugo. Poleg tega samo kratko poved, dve ali največ tri na eni strani ob izdatno pomenljivi ilustraciji na drugi strani. Verjetno je odveč besedičenje o »superkulskih« knjigah, kjer je polno bleščic, oblačkov z iznakaženimi oblikami pisave, ki se vrtinčijo v vse možne spirale in vijuge.

Ker sem sama skoraj doktorirala ob iskanju ustreznih slikanic, sem si spotoma vse naslove zapisovala v lasten seznam in z njim razveseljevala tiste starše, ki so tudi že skoraj obupali. Še danes ne morem potrditi, da sem ob tem seznamu ganjena. Laže bi se reklo ranjena, saj je tako zelo uboren. Pa sem v rednem stiku z novitetami na knjižnih policah.

Kadar sem našla slikanico z dobro zgodbo, so bile ilustracije vredne zavitka robčkov ali pa je bila ob krasnih ilustracijah zapisana tako neugledna vsebina, da mi je knjiga skoraj padla na tla.

Da ne govorim o črkah. Ugledne založbe glede ustreznosti kriterijev, ki vam jih opisujem, še zdaleč niso v nikakršni prednosti, prav tako ne knjige z različnimi sadnimi oznakami. Večina tiskarjev, urednikov, založnikov ... kdor koli že pač zadnji drži roke nad poslednjo voljo in rojstvom knjige, je še vedno očitno trdno prepričanih, da mora najprej obveljati pravilo: LEPO. Zato torej se še vedno v veliki večini knjig pojavljajo besedila s serifno pisavo, z zmagovalno Times New Roman na čelu, ki bi v svojem starem britanskem slogu že lahko bila malce posodobljena in ji zaradi enega časnika zagotovo ne gre šteti slave v vseh knjigah, revijah in drugih objavljenih medijih.

Najverjetneje gre njeno množično uporabo še najbolj pripisati kriteriju sledenja množici kot pa potrjenim znanstvenim raziskavam o branju.

Kako zelo je kriterij LEPO pomembnejši od zakonov uporabnosti, sem spoznala pri izdajanju svojih knjig, pa kdaj tudi pri nošenju obuv z visokimi petkami. Kadar koli sem izdajala knjige, sem želela, da so oblikovane primerno bralcem z disleksijo. Seveda se z vsemi založniki ni izšlo, a pri otroških in mladinskih nisem popustila. Kljub vedenju, da disleksija ni razvojno prehodna motnja, ki bi z odrasčanjem izginila, večina založnikov nima posluha za izdajanje knjig za odrasle z upoštevanjem postavitev za bralce z disleksijo (pri založbi Celjska Mohorjeva sem bila popolnoma uslišana, pri izdaji knjige Vzgojarije).

Če sem se uspela dogovoriti o vrsti pisave, so mi očiteli, da želim preveliko velikost. Če se je to izšlo in smo se dogovorili tudi o razmiku med vrsticami, pa se je vedno končalo pri poravninah. Kajti poravnava samo na levi rob je nekaj, kar tiskarjem požene srh po telesu. Ker je to potem videti GRDO!

Kaj pravijo naše oči, kako se po daljšem branju odzivajo naši možgani ... to vendarle ni glavnega pomena.

Če pustimo sarkazem ob strani, pa slej ko prej naletimo na debato v smislu: otrok z disleksijo je premalo, da bi samo za njih delali neke posebne slikanice. Knjiga, ki je dobra za bralca z disleksijo, bo odlična za vse. In to je edini kriterij, ki bi mu morali slediti tudi knjižničarji v poplavi ponujenih knjig, ki jih dobivamo na šole. Kajti knjižnice so že od nekdaj bile najmočnejši kupci na trgu založništva in kot tak aparat lahko postavljajo tudi nove pogoje.

In potem mi že sili na uho nova zajedljivost, v smislu: »A ko smo bili pa mi majhni, je bilo pa vse dobro ... pa so bile slikanice s čisto majhnimi črkami!?!«

Ja, ko smo bili mi majhni, je pa veliko otrok z disleksijo, kljub svoji bistrosti končalo na šolah s prilagojenimi programi (s pojasnili, da ne znajo brati). In ko so bile naše praprapraprababice majhne, so zažigali čarovnice. In če se hvalimo z zmožnostmi tehnologije in napredkom, bi bil pa tudi že čas, da bi na tem področju zapihal veter pravih smeri.

Poleg tega ni zmotno v knjižnice vključevati tudi slušnih knjig. Nekateri otroci si jih bodo z

Pred poznavanjem knjig morate najprej dobro spoznati učence, ki vas obiskujejo. Še najbolj pa tiste, ki vas še ne. Uspeh lahko merite šele po tistih, ki vam začnejo vračati obiske.

veseljem izposodili. In potem lahko nekdo spet kritično komentira: »Ja, ampak to pa je kar nekaj. Saj ne bo bral! To je lažje!«

Rada bi mu odvrnila, naj sam preposluša takšno knjigo in jo potem pisno obnovi. Sama kot strastna bralka bi se s slušalkami na ušesih samo zazrla v ptička na veji in že bi izgubila nit zgodbe. Kadar besedilo berem, lahko delam še vsaj tri stvari ob tem. Ker ga vidim. Tako delujejo moji možgani. Vaši pa spet drugače. Zato ne gre presojeti le po enih.

Predvsem pa je treba stremeti k temu, da v teh, že tako ne najbolj branju naklonjenih časih mlade bralce pritegnemo h knjigam. Po lastnih izkušnjah to lahko naredimo le s prijaznim svetovanjem, poznavanjem literature in predvsem poznavanjem otrokovih težav ter zanimanj.

Če boste preveč poudarjali težave in izobešali zastave o knjižnih policah za »počasne« bralce, si ne gre obetati kakšnega silnega navala v knjižnice. Če boste Cenetu s kmetije v pravem

trenutku porinili v roke dobro knjigo o traktorjih in kombajnih, sramežljivi Betki pa novo o vilah s črkami v največjem formatu, ju vmes še vprašali kaj o zasebnem življenju, novi frizuri ali prijateljih, pa verjamem, da se bosta oba vračala. Morda ne zaradi knjig, ampak zaradi vas. In ko boste zgradili odnos, bosta zagotovo začela brati tudi najbolj primerno literaturo, ki jima jo boste skrbno odmerjali, saj si ne bosta želela na kocko postaviti dobrega odnosa z vami.

Pred poznavanjem knjig morate torej najprej dobro spoznati učence, ki vas obiskujejo. Še najbolj pa tiste, ki vas še ne. Uspeh lahko merite šele po tistih, ki vam začnejo vračati obiske, čeprav so včasih raje zavili v stranišče ali na igrišče. Samostojni bralci bodo brez strahov sami prišli do vas. In tudi njih lahko naučite, kako lahko pomagajo šibkejšim. Izkušnje bodo vredne zlata. Prijateljstva, ki bodo nastala po takih poteh, pa dolgoletnih spominov.

Tudi vaših. ●

MAG. KATARINA KESIČ DIMIČ, specialna pedagoginja na OŠ Marije Vere
Naslov: OŠ Marije Vere, Ljubljanska c. 16a, 1241 Kamnik.
E-naslov: katarina.kesic@gmail.com